

811.163.41'366.55:811.111'366.55
<https://doi.org/10.18485/sj.2022.27.1.14>

ЈЕЛЕНА М. ЈОСИЈЕВИЋ*
Филолошко-уметнички факултет
Универзитет у Крагујевцу

Оригинални научни рад
Примљен: 15.10.2021.
Прихваћен: 22.12.2021.

НЕГАТИВНА СУПЕРЛАТИВНОСТ У СРПСКОМ И ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ

У раду се анализирају лексичко-синтаксичке форме негативне суперлативности у српском и енглеском језику. Спроведене су независне корпусне анализе два језика на доступним електронским корпусима: *Корпус савременог српског језика 2013* (КССЈ) и *Corpus of Contemporary American English* (СОСА). Богата корпусна грађа омогућиће дефинисање структуралних образаца различитих форми негативне лексичко-синтаксичке суперлативности. Механизми којима се генерише суперлативно значење на лексичко-синтаксичком плану логичке су природе те постоји макар теоријска могућност да ће исте категорије негативне суперлативности бити уочене у оба језика. Да ли се та теоријска могућност заиста и реализује може зависити од бројних језичких специфичности како на лексичком тако и на синтаксичком плану. Анализа ће показати да у оба језика постоје форме чији структурни обрасци нису описани у досадашњој литератури, а који су у два језика подударни.

Кључне речи: лексичко-синтаксичка суперлативност, негативна суперлативност, негирање вишег, негирање једнаког, српски језик, енглески језик.

*jelenajosijevic@yahoo.com

1. УВОД

У србистичкој и англистичкој граматичкој и лингвистичкој традицији најчешће су се као видови исказивања суперлативности наводили њени морфолошки облици.¹ Ретко се пажња посвећивала и могућностима исказивања суперлативности конструкцијама које у свом саставу не садрже морфолошке суперлативе. Такве конструкције П. Пипер (2002: 69) назива лексичко-синтаксичким облицима изражавања суперлативности, а даље их дели на афирмативне и негативне. Афирмативна суперлативност исказује се конструкцијама са општим, а негативна са одричним заменицама. Негативна суперлативност јавља се као суперлативност негирања вишег или као суперлативност негиране једнакости (П. Пипер 2002: 69):

Афирмативна суперлативност:	<i>Јован је бржи од свих.</i>
Негативна суперлативност:	
негирање вишег:	<i>Нико није бржи од Јована (него Јован).</i>
негирање једнаког:	<i>Нико није брз као (колико (и)) Јован.</i> → <i>'Јован је најбржи.'</i>

Код негирања постојања вишег у структурама се јављају облици морфолошког компаратива (*бржи*) у форми релативног компаратива те овде компаратив означава виши степен. Код негирања постојања једнаког јављају се позитиви придева и прилога (*брз*) у еквативним структурама. Другим речима, овде се негира постојање било каквог појма који особину или својство поседује у истој или једнакој мери као појам или појмови наведени у поредбеници. У свим случајевима форме имају *чисто* суперлативно значење: 'Јован је најбржи'. Другим речима, ове форме немају додатне значењске компоненте (нпр. попут елатива, који носи и значењско обележје ексцесивности) те су једини прави конкуренти морфолошким суперлативима.

Интересовање за лексичко-синтаксичку суперлативност у српском и енглеском језику почело се нагло будити тек у последње две деценије иако је суперлативност оваквих форми уочена још давне 1924. године у *Филозофији граматике* Ота Јесперсена. Структуралне форме афирмативне лексичко-синтаксичке суперлативности у српском језику подробније су дефинисане и описане у раду М. Ковачевића (2003), монографији С. Куљанин (2017) и докторској дисертацији Ј. Јосијевић (2020). На афирмативне лексичко-синтаксичке суперлативе први је указао О. Јесперсен (2007: 244) примером *A is older than the other boys*, али се овде друга лексичка средства која би налик

¹ Консултоване су следеће граматике: Стевовић 1960, Стевановић 1979, Мразовић/Вукадиновић 1990, Станојчић/Поповић 2000, Симић 2002, Клајн 2005 и Пипер/Клајн 2013; Зендвурт/Ван Ек 1975, Кверк/Гринбаум 1976, Кверк и др. 1985, Гринбаум/Кверк 1991, Палмер и др. 2002, Хадлстон/Пулам 2002, Иствуд 2002, Даунинг/Лок 2006 и Алтенберг/Ваго 2010.

на *the other* у интеракцији са морфолошким компаративима имала моћ да генеришу суперлативно значење не помињу. Р. Хадлстон и Ц. К. Пулам (2002: 1097–1170) пружају увид у шири репертоар лексема које уз компаративе генеришу суперлативно значење (*all, any, anything, ever*). У Јосијевић (2016), Ј. Јосијевић и И. Палибрк (2019) и Ј. Јосијевић (2000) понуђен је исцрпнији опис универзалних квантификатора, али и њима сродних лексичких средстава, а која у интеракцији са компаративима придева и прилога творе моделе афирмативне лексичко-синтаксичке суперлативности (нпр. *elsewhere, anywhere else, the rest, the remaining*). Контрастивна анализа форми афирмативне суперлативности у српском и енглеском језику представљена је у раду Ј. Јосијевић (2019).

Прелиминарна испитивања корпусне грађе указала су да је репертоар структуралних форми негативне суперлативности у српском језику шири но што досадашња литература предвиђа. Анализом опширније корпусне грађе, тренутни опис могао би се знатно проширити. Током темељног прегледа богате граматичке и лингвистичке англистичке литературе који је спроведен приликом израде докторске дисертације ауторке, није забележен ниједан покушај дефинисања и описа оваквих конструкција у енглеском језику. Ова запажања послужила су као основна мотивација за спровођење анализе конструкција негативне суперлативности у српском и енглеском језику у овом раду.

У раду су представљени резултати оригиналног истраживања које је спроведено у току израде докторске дисертације „Перифрастичка компарација у српском и енглеском” (Јосијевић 2020), али у модификованој и проширеној форми. Примарни циљ овог рада је да независним корпусним анализама два језика обогатимо досадашње описе форми негативне суперлативности у српском језику, али и да понудимо опис таквих конструкција у енглеском језику, а какав у досадашњој литератури није забележен. Анализа је спроведена на независним корпусима два језика јер су прелиминарна истраживања показала да и најобимнији доступни паралелни електронски корпуси не могу да обезбеде довољан број примера за извођење поузданих закључака. Корпусне анализе спроведене су на *Корпусу савременог српског језика 2013* (КССЈ) и *Corpus of Contemporary American English* (СОСА), а примери из *Енглеско-српског паралелног корпуса* (ЕСПК 2012) Математичког факултета у Београду послужиће само као илустрације значењске еквиваленције модела у два језика. Због постављених ограничења у дужини рада, овде нећемо указивати на уочене разлике у реализацији описаних структуралних модела.

2. ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

У србистичкој литератури, описана су два структурална модела негативне лексичко-синтаксичке суперлативности (Ковачевић 2003: 44, Куљанин 2017: 120), а који су овде упримерени реченицама из наше корпусне грађе:

ОДРИЧНА ЗАМЕНИЦА (+ негирани предикат) + КОМПАРАТИВ ПРИДЕВА/ ПРИЛОГА + ОД + ГЕНИТИВ (или НЕГО + Х): Према теорији релативности, *ништа није брже од светлости* [→ светлост је најбржа]; *Ништа није патетичније од тога* [→ то је најпатетичније]. [...] *нико није био умеренији од њега* [→ он је био најумеренији]. *Нико више не воли добар комад него ти* [→ ти највише волиш добар комад]. (КССЈ 2013)

Структуре у којима је поредбеница уведена везником *него* имају ширу дистрибуцију од оних у којима је поредбеница уведена везником *од*, јер уз предлог *од* може доћи само супстантивна реч у генитиву, док се са *него*, уз супстантивне речи, могу јавити и глаголи и клаузе (Ковачевић 2003: 38). У *него*-конструкцији у српском језику јављају се и одредбе места и времена, укључујући ту и одричне заменичке прилоге. Такве конструкције творе наредни модел негативне суперлативности (Ковачевић 2003: 45, Куљанин 2017: 124):

ОДРИЧНИ ЗАМЕНИЧКИ ПРИЛОГ (+ негирани предикат) + КОМПАРАТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА (+ НЕГО + ОДРЕДБА МЕСТА/ВРЕМЕНА): Катерини утеха *никада није била потребнија него тада* [→ беше тада најпотребнија]; *Зима. Нигде гора него на Приморју* [→ Зима је најгора на Приморју]. *Криза можда нигде није сликовитија него* [→ је најсликовитија] у сектору који је донедавно био симбол америчке индустријске моћи – у Детроиту. (КССЈ 2013)

Поређенице не морају нужно да буду експлициране; то се обични и не чини када се одредбе места и времена подударају са местом и временом говорења (нпр. *овде, сада, досад*) (Ковачевић 2003: 46).

Суперлативно значење у моделима са негативним квантификаторима настаје у специфичној интеракцији негације, градиције и егзистенције. У овим структурама негира се постојање појма који одређено својство поседује у вишем степену од појма који је дат у поредбеници. Виши степен особине или својства изражава се морфолошким компаративом придева или прилога. Као примарна средства оваквог негирања постојања јављају се одричне заменице и заменички прилози у комбинацији са одричним предикатом. Сви гореописани модели одговарали би суперлативности негирања вишег јер се у свима јављају морфолошки компаративи.

Једини модел суперлативности негиране једнакости описала је С. Куљанин (2017: 144):

ОДРИЧНА ЗАМЕНИЦА (+ *тако*) + ПОЗИТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА (+ негирани предикат): *Ништа се тако брзо не осуши као* [→ Најбрже се осуше] сузе. *Ништа не разгаљује душу као добро* [→ Душу најбоље разгаљује добро] обављен посао. *Ништа тако*

брзо не дође као [→ Најбрже дође] лоша вест. *Ништа тако гласно не опомиње као глад* [→ Најгласније опомиње глад] и *нико тако опасно не прети као* [→ најопасније прети] страх од глади. *Ништа не може тако и толико уништити људско биће и његов сој као* [→ Људско биће и његов сој највише може уништити] храброст. (Куљанин 2017а: 114)

Суперлативност овог модела почива на интеракцији одричне заменице и одричног предиката којима се негира постојање било каквог појма у скупу у којем се врши поређење, а који би особину или својство изражено придевом или прилогом у позитиву имао у истој, подједнакој мери као и појам дат у поредбеници. У корпусној грађи С. Куљанин (2017: 114) забележено је само присуство одричне заменице *ништа*, док се појављивање осталих одричних заменица и детерминатора, па и заменичких месних и временских прилога овде не бележи.

Од А. фон Стехова (1984) и И. Хајм (1985) постоји интересовање за структуре у којима се у поредбеницама уз компаратив јављају универзални квантификатори у енглеском језику (Шварцчајлд/Вилкинсон 2002, Красикова 2008, Бек 2010, Ласитер 2010, Алони/Роелосен 2011, Алренга/Кенеди 2013, Бобаљик 2012, Дјалали 2013), а уочено је и да егзистенцијални квантификатори *any* типа у истом реченичном окружењу имају универзалну интерпретацију (Шварцчајлд/Вилкинсон 2002, Зептер 2003). И. Хајм (1985) у овом контексту анализира је временске и месне заменичке адвербијале (*ever* и *elsewhere*), које обично одликује моћ егзистенцијалне квантификације, а који у поредбеницама уз компаратив придева и прилога доприносе суперлативној интерпретацији реченичне структуре. Репертоар лексичких средстава која се јављају у оваквим формама изражавања суперлативности проширен је и на лексичка средства која се традиционално не сврставају у универзалне квантификаторе, попут *the rest, the remaining, before, earlier*, и сл. (Јосијевић/Палибрк 2019). Међутим, у англистичкој литератури нису забележени покушаји описа форми негативне суперлативности.

3. КАТЕГОРИЈЕ НЕГАТИВНЕ ЛЕКСИЧКО-СИНТАКСИЧКЕ СУПЕРЛАТИВНОСТИ

Суперлативност конструкција које уз компаратив имају поредбенице са афирмативним универзалним квантификаторима почива на универзалним логичким принципима (Ултан 1972: 132). На узорку од три стотине језика потврђено је да сви до једног користе овакве форме за изражавања суперлативности те се овакав начин изражавања суперлативности може сматрати језичком универзалијом (Бобаљик 2012: 64). Негативна суперлативност се у овом контексту и не помиње, иако почива на сличним логичким основама те има и сличан потенцијал за универзалну језичку структуру. Из сваке тврдње

која подразумева негирање постојања било којег члана скупа који одређено својство или особину има у вишем степену од неког X (наведеног у поредбеници) логички следи да то X има ту особину или својство у највишем (тј. суперлативном) степену. Из сваке тврдње којом се негира постојање било којег члана скупа који одређено својство или особину има у истом односно једнаком степену логички следи да то X поседују ту особину или својство у највишем степену у односу на све чланове скупа у којем се врши поређење. Уколико замислимо да скуп у коме се врши поређење садржи четири члана {Марија, Ана, Бојана и Весна}:

НЕГАТИВНА СУПЕРЛАТИВНОСТ

НЕГИРАЊЕ ЈЕДНАКОГ

$\sim \exists X_{1,n}$ добра као/колико и Марија.

\leftrightarrow Ана није добра као Марија.

\wedge Бојана није добра као Марија.

\wedge Весна није добра као Марија.

\leftrightarrow Марија је најбоља.

НЕГИРАЊЕ ВИШЕГ

$\sim \exists X_{1,n}$ боља од Марије.

\leftrightarrow Ана није боља од Марије.

\wedge Бојана није боља од Марије.

\wedge Весна није боља од Марије.

\leftrightarrow Марија је најбоља.

Виши степен изражен је компаративом, а подједнак еквативним конструкцијама са позитивом. Како и српски и енглески језик имају морфолошку категорију компарације, у оба језика очекују се оба вида негативне суперлативности. Два вида изражавања лексичко-синтаксичке суперлативности суштински су синонимна. Наредни примери из паралелног корпуса доказују њихову значењску еквиваленцију:

- (1) *She never appeared more amiable than in her behavior to you last night.*
→ Она *никада* није изгледала *тако добра као* синоћ кад се онако понела према теби.
- (2) *He had never loved him so deeply as at this moment [...].*
→ *Никад* га није волео *дубље но* тог тренутка [...]. (ЕСПК 2012)

У првом примеру енглески облик компаратива (*more amiable than*) преведен је српским позитивом (*добра као*), док је у наредном енглески позитив (*so deeply as*) преведен српским компаративом (*дубље но*).

Други битан чинилац и услов постојања ових форми јесте сама негација, односно разноврсност лексичких средстава којима она може да се реализује. Након изолације примера и њихове анализе, установили смо да се у српском и енглеском језику јављају три структурално различите категорије негативне лексичко-синтаксичке суперлативности које почивају на постојању различитих лексичких и синтаксичких начина реализације негације постојања: (1) Модели са одричним заменицама и детерминаторима,

(2) Модели са одричним месним и временским прилозима и (3) Одричне безличне егзистенцијалне реченице.

3.1. Модели са одричним заменицама и детерминаторима

3.1.1. У досадашњој србистичкој литератури описан је и дефинисан модел са одричним заменицама и детерминаторима чија варијантност почива на двојакој могућности реализације поредбеница уз компаратив (Ковачевић 2003: 44):

ОДРИЧНА ЗАМЕНИЦА или ДЕТЕРМИНАТОР (+ негирани предикат) + КОМПАРАТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА + *ОД/НЕГО* + *X*.

Овај модел одговара суперлативности негирања вишег јер у својој структури садржи морфолошки компаратив придева или прилога. Једини модел суперлативности негиране једнакости дефинисала је С. Куљанин (2017: 114). Том приликом упримерена је само употреба заменице *ништа* у овим конструкцијама. У нашој изабраној корпусној грађи потврђено је и присуство других одричних заменица и детерминатора:

ОДРИЧНА ЗАМЕНИЦА или ДЕТЕРМИНАТОР (+ негирани предикат) (+ *ТАКО/ТОЛИКО*) + ПОЗИТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА + *КАО* + *X*: *Нико није толико уплашен као* [→ Најуплашенији су] *Американци. Ниједан музеј не поседује тако узбудљиво сведочанство какво* [→ Најузбудљивије сведочанство] *се налази у собама Прада. Ниједан народ није био толико оптерећен својом историјом као Грци* [→ Грци су били најоптерећенији својом историјом]. [...] *али нико није био толико надмоћан у свом времену као Фишер* [→ Фишер је био најнадмоћнији у свом времену]. [...] *ниједан није био тако строг према нама као* [→ Најстрожи је према нама био] *отац Санудо.* (КССЈ2013)

3.1.2. У енглеском језику, поред одричних детерминатора *no* и *neither*, постоје и одричне *of*-заменице (*none of* и *neither of*) и одричне сложене заменице (*nobody*, *no one* и *nothing*) (Кверк и др. 1985: 392). Корпусна анализа показала је да се у енглеском језику у моделима негативне лескичко-синтаксичке суперлативности (негирања вишег и једнаког) јављају сва поменута лексичка средства.

ОДРИЧНА ЗАМЕНИЦА или ДЕТЕРМИНАТОР (+ афирмативни предикат) + КОМПАРАТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА + *AS* + *THAN*: *No month is better for a fountain than* [→ The best month for a fountain is] *August. No one is better than Smith* [→ Smith is the best] *at solving problems through the course of the season. Nobody was more fearful than I* [I was the most fearful]. *Nothing is more important than* [→ The most important thing is] *your health. None of those rights is more basic than* [→ The most basic right is] *the right to breathe free. Neither would do more than dent oil imports* [→ Dent oil imports would do the most], *experts say.* (СОСА)

ОДРИЧНА ЗАМЕНИЦА или ДЕТЕРМИНАТОР (+ афирмативни предикат) + *AS/SO* + ПОЗИТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА + *AS*: *Nobody was as good as him* [→ He was the best]. *No one is as interesting as* [→ The most interesting are] *my parents. Nothing is as effective as* [→ The most effective is] *a high-powered binocular. None of these shocks were*

as transformative as [→ The most transformative is] Transdimensional Extended Projection technology. *No school is as lucky as we are* [→ We are the luckiest school]. *But neither of these programs is as flexible as* [→ The most flexible program is] System Mechanic. (COCA)

3.1.3. У оба језика, дакле, суперлативност може да се изрази негирањем постајања вишег или једнаког, конструкцијама у којима су носиоци негације одричне заменице или детерминатори. Детаљнијом анализом изолованих примера установили смо да то ипак није увек случај. Издвојиле су се три типичне ситуације у којима овакве конструкције немају значење суперлативности. Прво, значење суперлатива се не генерише када се у поредбеницама нађу опште заменице генерализације или негенерализације, или пак друга лексичка средства која имају ту моћ да селектују читав скуп у коме се врши поређење:

Nobody was stronger or quicker than anybody else. None of us is extraneous and none of us more important than any others. (COCA)

Видео сам толико језера и ово није ништа чудније од осталих. Ниједан улаз није бољи од других. (КССЈ 2013)

У свим датим примерима тврди се да не постоји неки појам *X* који поседује особину или својство изражено придевом/прилогом у степену који је виши од било ког другог члана скупа у коме се врши поређење. Уколико не постоји члан скупа који својство има у вишој мери, онда је својство код свих чланова заступљено у подједнакој мери. Оваквим формама се, дакле, међу члановима скупа успоставља однос еквативности. Исти је случај и са конструкцијама у којима поредбени појам није експлициран нити је контекстуално имплициран: *Neither group was more likely to have a heart attack or stroke. Neither role is easier. Neither gender was more likely to exhibit it* (COCA). Када се компаратив јави као апсолутни компаратив, негира се постојање вишег степена својства код било којег члана скупа. Међу члановима скупа у коме се врши поређење успоставља се тиме однос еквативности. Најзад, конструкције са одричним заменицама (и детерминаторима) и компаративом немају значење суперлатива ни када појмови из поредбенице и поређенице логички не припадају истом скупу. Ако кажемо *Ниједан амерички тенисер није бољи од Ђоковића* то неће значити *Ђоковић је најбољи амерички тенисер*, јер *Ђоковић* значењски не припада скупу америчких тенисера. Овакве суперлативне интерпретације представљале би својеврсне прагматичке аномалије.

3.2. Модели са одричним заменичким прилозима

3.2.1. У србистичкој литератури описан је и модел са месним и временским заменичким прилозима и компаративом придева и прилога (Ковачевић 2003):

ОДРИЧНИ ЗАМЕНИЧКИ ПРИЛОГ (+ негирани предикат) + КОМПАРАТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА (+ НЕГО + ОДРЕДБА МЕСТА/ВРЕМЕНА): [...] каже да *Голуја*

никад није била лепша него сада [→ је Голија сада најлепша]. У дугој историји Космета *никад није било теже стање него сада* [→ сада је најтеже]. *Нигде он није више категоричан него* [→ Најкатегоричнији је] кад излаже своја схватања. *Нигде није тако лепо* [→ Ту је најлепше]. (КССЈ 2013)

Овим моделом изражава се суперлативност негирања вишег. У нашој корпусној грађи уочени су и примери са месним и временским заменичким прилозима и еквативним структурама са позитивом придева и прилога те можемо дефинисати и модел негирања постојања једнаког:

ОДРИЧНИ ЗАМЕНИЧКИ ПРИЛОГ (+ негирани предикат) (+ ТАКО/ТОЛИКО) + ПОЗИТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА + КАО + ОДРЕДБА МЕСТА/ВРЕМЕНА: Таква оданост према прецима и пореклу *нигде није изражена као* [→ је најизраженија] код Васојевића [...]. Нови Сад *никад није био леп као* [→ је био најлепши] тог дана. [...] али ми *нигде није било тако лепо као* [→ је најлепше било] у дресу моје репрезентације. [...] али број страдалих *нигде није био тако висок као* [→ је био највиши] у овој совјетској републици. *Живот ми никад није изгледао тако безнадежан као* [→ живот ми је изгледао најбезнадежније] тог страшног пролећа 1896. године. (КССЈ 2013).

3.2.2. Енглески језик у свом лексичком репертоару има два одрична прилога: временски *never* и месни *nowhere*. Оба прилога јављају се у моделима негиране суперлативности уз морфолошки компаратив (негирање постојања вишег) и еквативне структуре са позитивом (негирање постојања једнаког):

ОДРИЧНИ ЗАМЕНИЧКИ ПРИЛОГ (+ афирмативни предикат) + КОМПАРАТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА + *THAN*: *Never have you been more popular* [→ *You are the most popular now*]. *Rose's tact was never more evident* [→ *Rose's tact is now the most evident*]. She had never felt more English than [→ *has felt most English*] when she observed his devotion. *Nowhere is this clearer than* [→ *It is the clearest*] in the debate about Europe. *Nowhere was it crazier than* [→ *It was the craziest*] in San Francisco. *Nowhere is this truer than* [→ *This is the truest*] in the LDDC. (СОСА)

ОДРИЧНИ ЗАМЕНИЧКИ ПРИЛОГ (+ афирмативни предикат) + *AS/SO* + ПОЗИТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА + *AS*: Perhaps *nowhere has the fact been as clearly heralded* [→ *the fact is the most clearly heralded*] on the banks of the Kennebec [...]. *Nowhere has the response been as acute as* [→ *The response is the most acute*] in Israel. [...] but *never does the house seem as silent so much* [→ *seems the most silent*] like granites when I clunk around the empty [...]. (СОСА)

3.2.3. У оба језика су уочене истоветне разлике између суперлативности негирања вишег и суперлативности негиране једнакости. Уз компаратив, присуство месних или временских одредби није нужно у самој реченичној структури јер и када нису експлицирани, увек су имплицирани. Најчешће се имплицирано место или време подударају са временом и местом говорења:

Никад није било боље него сада = *Никад није било боље [него сада]* → *Сада је најбоље*.

У конструкцијама са позитивом придева и прилога, присуство одредби места и времена је нужно да би се конструкцијама изражавала суперлативност: *Никад није било добро као сада* ⇒ *Сада је најбоље*. Када одредбе места и времена нису експлициране, конструкције немају суперлативну вредност: *Никад није било добро* ⇏ *Сада је најбоље*. Могуће објашњење за ову појаву можда се крије у чињеници да, уз изузетак апсолутног компаратива (нпр. *мудрији* људи) који сам по себи не представља поређење, компаративне поредбене конструкције без поредбенице (нпр. *сад је мудрији*) бивају значењски непотпуне. Другим речима, компаративне поредбене конструкције траже допуну: *сад је мудрији [од кога?][него када?]*. Такве допуне нису увек експлициране и празнина које осећа када поредбеница изостаје; делују као својеврсни стимулус да се исказ контекстуално обогати. И време и место могу да буду контекстуално имплицирани (*У младости је био много наиван. Сад је мудрији* [него када је био млад]), а када ни сам контекст не пружа одговарајућу допуну, по правилу ће се као имплицирана одредба узети време говорења (*сад(a)*) или ситуације о којој се говори (*тад(a)*): *Био је наивнији* [него сада/тада]. Са друге стране, позитиви у присуству поредбенице постају еквативне поредбене конструкције. Када поредбеница изостаје, исказима се појму приписује одређена особина или својство или се негира њено постојање (нпр. *никад није био мудар*). Такви искази, дакле, имају другачије функције од структура са поредбеницом, а што је за нас овде још битније – значењски су потпуни и без поредбенице у својој структури (нпр. *сад је мудар*). Пошто се осећају као потпуни, не осећа се празнина која би стимулисала, подстакла, контекстуално обogaћење исказа. Због тога је у моделу негиране једнакости са еквативним конструкцијама са позитивом нужно присуство поредбенице у самој синтаксичкој структури да би она имала суперлативну вредност (нпр. *Никад није био мудар као сада*). Једини начин да се поредбеница изостави, а да структуре са позитивом имају суперлативно тумачење јесте да се уз позитив нађу начинско-количински прилози *тако* и *толико* (нпр. *Никад није било тако/толико лепо*). Њихова деиктичка природа, упућивачка функција заслужна је за могућност реализације имплицитне релативне компарације, јер они јасно упућују да у контексту постоји појам који има одређену особину или својство у таквом или толиком степену, а који представља другог члана поређења, те такав појам не мора да буде експлициран и у самој структури. Ако контекстом није другачије имплицирано, као имплицирана одредба узмеће се време или место говорења (*сад(a)*) или ситуације о којој се говори (*тад(a)*): *Никад није било тако/толико лепо* [као сада/као тада].

3.3. Одричне безличне егзистенцијалне реченице

Сва одрична лексичка средства која су претходно забележена јављала су се и у одричним егзистенцијалним безличним реченицама. Егзистенцијалне безличне реченице са суперлативним значењем у овом корпусном материјалу као предикат имају одрични облик глагола *имати* (у презенту), или одрични облик глагола *бити* (у перфекту и аористу). Овакви примери до сада су били класификовани као модели са одричним заменицама и детерминаторима, или као модели са одричним месним и временским заменичким прилозима, а све у зависности од тога које лексичко средство се у њима јављало као носилац негације. Ипак, одричне егзистенцијалне безличне реченице заслужују статус независног модела негативне лексичко-синтаксичке суперлативности јер се њима може изразити и чисто суперлативно значење чак и када немају одричне заменице, детерминаторе и заменичке прилоге у својој структури. Управо због оваквих примера оправдано је одричну безличну егзистенцијалну реченицу посматрати као засебну форму изражавања негативне суперлативности. Структуре у којима се јавља компаратив придева и прилога припадале би суперлативности негирања вишег, а оне са позитивом суперлативности негиране једнакости:

НЕМА/НИЈЕ БИЛО/НЕ БЕШЕ + генитив КОМПАРАТИВА или ПОЗИТИВА: *Нема лепшег дара од руком написане честитке [→ су најлепши дар]. Није било бољег дечака од њега [→ он је био најбољи дечак]. Нема лепшег и здравијег млека од овчјег [→ овче млеко је најлепше и најздравије]. Нема бољег лека за пораз од победе [→ победа је најбољи лек за пораз]. У своје време није било боље шалуне од Асне [→ Асна је била најбоља шалуна у своје време]. Није било нежељеније коалиције него што [→ најнежељенија коалиција била] је савез либерала и ДПС и СДП [...] у Србији за последњих 200 година није било тако поганог језика као што [→ најпоганији језик био] је Тијанићев [...]. (КССЈ 2013)*

THERE + негативни предикат + КОМПАРАТИВ или ПОЗИТИВ ПРИДЕВА/ ПРИЛОГА: *There is not a harder job in the country than [→ the hardest job in the country is] being a teacher in an urban or rural school district with children who are living in poverty. There wasn't a better tasting tea [→ that tea was the best tasting]. There's not a better festival [→ that is the best festival] in America. There isn't a yummiest or simpler main course than this one [→ is the yummiest and the simplest main course]. There isn't a better place [→ this/that is the best place] to begin a fantasy trip. There is no more tragic death, no more tragic homicide than [→ the most tragic death and homicide is] that of a child. (COCA)*

Интересантно је да се у енглеском језику еквативне конструкције јављају у форми *as/so + позитив + as*. Лексема *as* одређује се као „used in comparisons to refer to the extent or degree of something” (OED) и у еквативним конструкцијама у том значењу јавља се као везничка веза између позитива и поредбенице (нпр. *as in Mexico, as Jewish cooking*). Лексема *as* у позицији испред позитива придева и прилога прилошко је средство чија је једина функција интензификација („used to emphasize the amount”, OED). У енглеским еквативним конструкцијама употреба таквог прилошког средства је нужна: **He is good as his brother*. Ређе је у употреби и прилог *so* („to such a great extent; extremely,

very much”, OED) чија је интензификаторска моћ већа. Када се еквативним конструкцијама изражава суперлативност, уместо устаљених прилошких средстава *as/so* чешће ће се јављати лексема *such* („to so high a degree, so great (often used to emphasize quality)”, OED). Обичне еквативне конструкције са таквим лексичким склопом нису граматичне: **He is such good as his brother.*

4. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У овом раду указали смо да се у енглеском и српском језику јављају истоветни модели негативне лексичко-синтаксичке суперлативности, а који почивају на различитим видовима изражавања негације. На граматичком плану то су: (1) модели са одричним заменицама и детерминаторима, (2) модели са одричним месним и временским заменичким прилозима и (3) одричне егзистенцијалне безличне реченице.

У свим моделима негативне лексичко-синтаксичке суперлативности јављају се морфолошки компаративи или позитиви придева или прилога. Конструкцијама са компаративом негира се постојање појма у скупу у којем се врши поређење, а који својство има изражено у вишем степену од неког X (експлицитаног у поредбеници или контекстуално имплицираног). У синтаксичким конструкцијама са позитивом придева или прилога негира се постојање појма у скупу у којем се врши поређење, а који својство има изражено у истом степену као то X. Чак и код експресивних имплицитних суперлатива можемо говорити о негирању једнакости јер се увек имплицира својство у позитиву.

Опажене сличности између два језика овде су у потпуно очекиване имајући у виду да су оваква поређења базично когнитивни процеси и да суперлативност овде почива на општим логичким принципима. С тим на уму, ове форме теоријски су могуће у свим језицима који располажу одговарајућим лексичким (имају одричне заменице, детерминаторе и месне и временске прилоге) и синтаксичким (имају одричне безличне егзистенцијалне реченице) средствима.

ИЗВОРИ

Енглеско-српски паралелни корпус (2012), Математички факултет Универзитета у Београду, доступан на: <http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/prezentacija/korpus.html>.

Корпус савременог српског језика (2013), Математички факултет Универзитета у Београду, доступан на: <http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/prezentacija/korpus.html>.

- РМС 1990: Речник српскохрватског књижевног језика, Нови Сад, Загреб: Матица српска, Матица хрватска.
- Davies 2008– : M. Davies, *The Corpus of Contemporary American English: 450 million words, 1900 – present* доступан на: <http://corpus.byu.edu/coca/>.
- OED: Oxford English Dictionary. Доступан на: <https://languages.oup.com/research/oxford-english-dictionary/> (30.3.2020).

ЛИТЕРАТУРА

- Алони/Роелофсен 2011:** M. Aloni and F. Roelofsen, Indefinites in comparatives, in: N. Ashton, A. Chereches and D. Lutz (eds.), *Proceedings of Semantics and Linguistic Theory (SALT)*, 21, 19–38.
- Алренга/Кенеди 2013:** P. Alrenga and C. Kennedy, No More Shall We Part: Quantifiers in English Comparatives, *Natural Language Semantics*, 22, 1–53.
- Алтенберг/Ваго 2010:** E. P. Altenberg and P. M. Vago, *English Grammar: Understanding the Basics*, Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Бек 2010:** S. Beck, Quantifiers in than-clauses, *Semantics & Pragmatics*, 3, 1–72.
- Бобаљик 2012:** J. D. Bobaljik, *Universals in comparative morphology: suppletion, superlatives and the structure of words*, Cambridge, London: MIT Press.
- Гринбаум/Кверк 1991:** S. Greenbaum and R. Quirk, *A Student's Grammar of the English Language*, London: Longman.
- Даунинг/Лок 2006:** A. Downing and P. Locke, *English Grammar: University Course*, London, New York: Routledge.
- Дјалали 2013:** A. J. Djalali, Gradability and the Logic of Adjectival Comparatives. Доступно на: <http://web.stanford.edu/~djalali/documents/handouts/djalali-cusp2013-handout.pdf>. 25.3.2015
- Зендвурт/Ван Ек 1975:** R. W. Zandvoort and J. A. Van Ek, *A Handbook of English Grammar*, London: The English Language Book Society.
- Зептер 2003:** A. Zepter, How to be Universal when You are Existential: Negative Polarity Items in the Comparative: Entailment along a Scale, *Journal of Semantics*, 20, 193–237.

- Иствуд 2002:** J. Eastwood, *Oxford Guide to English Grammar*, Oxford: Oxford University Press.
- Јесперсен 2007:** O. Jespersen, *The Philosophy of Grammar*, London: George Allen.
- Јосијевић 2015:** J. Јосијевић, Модели перифрастичког суперлатива у српском књижевном језику, *Philologia Mediana*, 7, 319–331.
- Јосијевић 2016:** J. Јосијевић, Модели перифрастичког суперлатива са афирмативним универзалним квантификаторима у енглеском језику, *Philologia Mediana*, 8, 467–477.
- Јосијевић 2019:** J. Јосијевић, Модели афирмативне лексичко-синтаксичке суперлативности у српском и енглеском језику, у: М. Ковачевић (ур.), *Вуков српски рјечник и 200 година савременог српског језика, Зборник са XIII Међународног научног скупа Српски језик, књижевност, уметност*, 195–212.
- Јосијевић/Палибрк 2019:** J. Јосијевић и И. Палибрк, Models of affirmative lexico syntactic superlativity in English: In theory and practice, у: В. Лопичић и Б. Мишић Илић (ур.), *Језик, књижевност, теорија*, Ниш: Филозофски факултет, 183–194.
- Јосијевић 2020:** J. Јосијевић, *Перифрастичка компарација у српском и енглеском језику*, докторска дисертација, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.
- Кверк/Гринбаум 1976:** R. Quirk and S. Greenbaum, *A University Grammar of English*, New York: Longman.
- Кверк и др. 1985:** R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech and J. Svartvik, *A Comprehensive Grammar of the English Language*, London: Longman.
- Клајн 2005:** И. Клајн, *Граматика српског језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ковачевић 2003:** Перифрастичка компарација у српском књижевном језику, у: *Граматицке и стилистичке теме*, Бања Лука: Књижевна задруга, 9–46.
- Ковачевић 2009:** М. Ковачевић, Степеновање у оквиру суперлатива, у: *Огледи из српске синтаксе*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност, 27–39.
- Красикова 2008:** S. Krasikova, Quantifiers in Comparatives, in: A. Grønn (ed.), *Proceedings of Sinn und Bedeutung*, 12, 337–352.
- Куљанин 2013:** С. Куљанин, Лексичка фигуративно-суперлативна компарација у српском језику, *Радови Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву*, 15/1, 201–212.

- Куљанин 2017:** С. Куљанин, *Компарација крозу лексику и семантику*, Београд: Јасен.
- Ласитер 2010:** D. Lassiter, Explaining the restriction on the scope of the comparative operator, *Working Papers in Linguistics*, 16/1, 117–126.
- Мразовић/Вукадиновић 1990:** П. Мразовић, З. Вукадиновић, *Граматика српскохрватског језика за странце*, Сремски Карловци, Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Палмер и др. 2002:** F. Palmer, R. Huddleston and G. K. Pullam, Inflectional morphology and related matters, in: R. Huddleston and G. K. Pullam (eds.), *The Cambridge Grammar of the English Language*, Cambridge: Cambridge University Press, 1562–1620.
- Пипер 2002:** П. Пипер, Степеновање у граматички и речнику, *Зборник Матице српске за славистику*, 61, 59–78.
- Пипер/Клајн 2013:** П. Пипер, И. Клајн, *Нормативна граматика српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Симић 2002:** Р. Симић, *Српска граматика I*, Београд: Јасен.
- Станојчић/Поповић 2000:** Ж. Станојчић, Љ. Поповић, *Граматика српског језика, уџбеник за 1, 2, 3. и 4. разред средње школе*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 87–89.
- Стевановић 1979:** М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I (граматички системи и књижевнोजезичка норма)*, Београд: Научна књига.
- Стевовић 1960:** И. Стевовић, *Функционална граматика српскохрватског језика: приручник за наставнике*, Београд: Завод за издавање уџбеника.
- Ултан 1972:** U. Russel, Some features of Basic Comparative Constructions, *Working Papers on Language Universals*, 9, 117–162.
- Фон Стехов 1984:** A. von Stechow, Comparing semantic theories of comparison, *Journal of Semantics*, 3/1–2, 1–77.
- Хадлстон/Пулам 2002:** R. Huddleston and G. Pullam, *A Student's Introduction to English Grammar*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Хајм 1985:** I. Heim, Notes on comparatives and related matters, unpublished manuscript, Cambridge: Massachusetts Institute of Technology. Доступно на: <https://semanticsarchive.net/Archive/zc0ZjY0M/Comparatives%2085.pdf> 5.7.2019.

Шварцчајлд/Вилкинсон 2002: R. Schwarzschild and K. Wilkinson, Quantifiers in Comparatives: A Semantics of Degree Based on Intervals, *Natural Language Semantics*, 10/1, 1–41.

NEGATIVE SUPERLATIVITY IN SERBIAN AND ENGLISH LANGUAGE

Summary

This paper analyzes lexico-syntactic forms of negative superlativity in Serbian and English. The corpus analysis conducted here included independent corpus searches in electronic corpora of both languages. For the corpus analysis of Serbian, we opted for *Korpus savremenog srpskog jezika 2013* (KSSJ 2013) and the *Corpus of Contemporary American English* (COCA) was chosen for the corpus analysis of the English language. The paper provides a classification of the structural forms whose superlative meanings are based on logical interactions between negation and gradation.

Negative superlativity can be classified as: (1) negative superlativity of negating superiority (higher scalar value expressed with a comparative form) and (2) negative superlativity of negating equality (expressed via positive form). In addition, such negations can be realized by four specific lexico-syntactic models: (1) negative pronouns and determiners, (2) negative temporal and spatial pronominal adverbials, (3) negative existential sentences, and as (4) expressive implicit superlatives. The first three models appear both as negative superlativity of negating superiority and equality (with both comparatives and positives). In the last model, no adjective is present in a structure, but positive forms are always implied. Thus, this model can be seen as an additional category within negating equality.

Key words: lexico-syntactic superlativity, negation, Serbian, English.

Jelena M. Josijević